

SISTEMUL DE EDUCAȚIE ȘI LUMEA DIGITALĂ

Lector dr. Gelu Sabău
Universitatea Hyperion

Abstract:

This article wants to study the contemporary education system and the interaction between it and the digital world, brought by modern technology. If the actual education system arises in the nineteenth century, with the industrialization and modernization of Western societies, the question that arises is to what extent it faces today the current demands imposed by the evolution of digital technology. I presented in this article the point of view of the Canadian author Don Tapscott, who makes a passionate plea for the education of the future.

Keywords: digital technology, Don Tapscott, modern education, future education, young values.

În paginile de față voi încerca să prezint câteva considerații despre felul în care sistemul de educație modern prezent în majoritatea societăților contemporane interacționează cu lumea aflată în plină schimbare, în special în urma apariției tehnologiei digitale și a tot ce aceasta aduce cu sine: calculatorul personal, dispozitive de comunicare multifuncționale (tablete, *i-phone*-uri, care cuprind telefon, dispozitiv video, camera foto, camera video, acces la internet etc.), universul internetului cu lumea virtuală pe care acesta o deschide etc. Este ușor de observat că azi tehnologia evoluează cu o viteză amețitoare, necunoscută vreodată până acum în istoria omenirii: în câțiva ani de zile orice dispozitiv electronic devine perimat, fiind înlocuit de alte dispozitive, de dimensiuni considerabil mai mici și cu performanțe semnificativ mai bune. Dacă un automobil are azi dimensiuni comparabile cu ale unui automobil de acum 100 de ani și performanțe ușor îmbunătățite,

un calculator din anii 60, care ocupa volumul unei camere de locuit, este incomparabil cu un computer de azi, care poate ajunge la dimensiuni de câțiva zeci de centimetri și performanțe de neimaginat în acea perioadă! Aceste schimbări tehnologice rapide au pătruns și în viețile indivizilor și au modificat viața fiecăruia dintre noi: ne este greu să ne imaginăm azi fără un telefon mobil în buzunar, astfel încât să putem vorbi cu oricine la orice oră, fără e-mailul în care primim zilnic cel puțin câteva mesaje sau fără posibilitatea de a redacta un text în format electronic. Cu alte cuvinte, universul digital a devenit noul univers al comunicării, iar cunoașterea elementelor de bază ale utilizării instrumentelor digitale face parte din noul tip de alfabetizare.

Cum a reacționat sistemul de educație la această evoluție tehnologică ultra-rapidă? În primul rând, în școli au fost introduse calculatoare, iar ulterior accesul la internet, se studiază materii unde elevii învață să utilizeze noile mijloace tehnologice și există specializări care pregătesc profesioniști în domeniu. Recent, au început la noi și discuțiile legate de introducerea manualelor digitale în clasele primare, iar probabil că în curând aceste manuale vor fi introduse, circulând pentru o perioadă în paralel cu manualele clasice. Mai mult decât atât, există deja țări care propun eliminarea scrisului de mână, elevii învățând în viitor să scrie doar la tastatură!⁵⁴

Așadar, primele efecte ale impactului tehnologiei digitale se fac resimțite în mediul educațional. Problema pe care aș dori să o discut aici, nu se referă însă la utilizarea mijloacelor digitale moderne în procesul de educație (care este inevitabilă), ci la impactul pe care acestea îl pot avea asupra felului în care este conceput și în care funcționează acest sistem. Este cunoscut faptul că sistemul educațional românesc este de inspirație franceză, fiind de altfel similar, în concepție, cu celelalte sisteme de educație moderne. Proiectul educațional modern este rezultatul filosofiei iluministe, conform căreia toți indivizii sunt egali prin naștere și au capacitatea naturală de a descoperi și cunoaște adevărul folosindu-se de propria rațiune⁵⁵.

54 <http://www.hotnews.ro/stiri-magazin-18652141-elevii-finlandezi-nu-vor-mai-invata-scrie-mana-lectiile-fiind-inlocuite-cele-tastare-calculator.htm>, accesat la 07.04.2015.

55 *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* adoptată în perioada Revoluției Franceze decretează, prin articolul 1, egalitatea prin naștere a tuturor indivizilor: „Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi. Deosebirile sociale nu pot fi întemeiate decât pe utilitate publică.” Iată și un pasaj din Kant, reprezentativ pentru încrederea pe care iluminiștii o acordă rațiunii umane: „Luminile înseamnă ieșirea omului din starea de minorat a cărei vină o poartă el

Conform acestei concepții, cetățenii statelor moderne nu mai au obligația de a se supune în mod *a priori* vreunei autorități cognitive, ci au datoria de a-și cultiva capacitățile naturale de cunoaștere și de a căuta adevărul folosindu-se de propria rațiune. Statul are la rândul său datoria de a contribui la realizarea acestui proiect filosofic, asigurând tuturor cetățenilor, prin gratuitatea învățământului, posibilitatea de a-și valorifica, prin educație, resursele de inteligență de care dispun. Pentru că proiectul iluminist este un proiect raționalist, el pleacă de la premisa că Adevărul poate fi cunoscut în mod rațional și că această cunoaștere poate fi organizată într-un corp de discipline, predate fiecare de un profesor, care este o autoritate în domeniul respectiv. De aici și dimensiunea enciclopedică a acestui tip de învățământ: cuprinde în principiu și transmite mai departe toate cunoștințele pe care le posedă omenirea la un moment dat. Așa se face că în liceu se predau noțiuni de fizică cuantică, genetică la biologie sau calcul diferențial la matematică, noțiuni care, în mod evident, vor fi utile ulterior doar specialiștilor în domeniul respectiv. Tot de aici provine și ideea de cultură generală, care se referă la un nivel mediu de cunoaștere a unui corpus de cunoștințe disponibile la un moment dat, și care reprezintă un ideal al școlii moderne. Dimensiunea intelectualistă a acestui tip de educație se reflectă și într-o altă presupuziție care stă la baza sa: faptul că pentru a putea folosi un lucru (mecanism, mașinărie etc.) trebuie să înțelegi mai întâi cum funcționează. De aici accentul pus în primul rând pe dimensiunea teoretică și explicativă a fenomenelor, și abia în mod secundar pe dimensiunea lor utilitară sau practică.

Desigur, statul a avut cel puțin două motive să susțină un astfel de proiect educațional: pentru că ideea de cetățean modern presupunea un anumit nivel de educație, astfel încât individul să devină conștient că aparține unei națiuni⁵⁶ și să poată participa activ la viața politică (cel puțin prin intermediul votului), și apoi, pentru că dezvoltarea economică și procesul de industrializare, aflate în plină evoluție în secolele XIX și XX,

însuși. Starea de minorat este neputința de a se servi de mintea sa fără a fi condus de altcineva. Te faci tu însuși vinovat de această stare atunci când cauza ei nu se află într-o lipsă a inteligenței, ci în lipsa fermității și a curajului de a te sluji de ea fără a fi condus de altcineva. *Sapere aude!* <Ai curajul să te folosești de propria ta minte!> este, prin urmare, deviza luminării.” (I. Kant, „Răspuns la întrebarea : ce este luminarea?”, în *Filosofia practică a lui Kant*, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 118).

56 Vezi spre exemplu lucrarea Mirelei-Lumița Murgescu, *Între „bunul român” și „bunul creștin”. Rolul școlii primare în construirea identității naționale românești (1831-1878)*, Editura A 92, Iași, 1999.

aveau nevoie de mână de lucru cu un nivel minim de alfabetizare. De aici decurge un alt scop al școlii moderne: eradicarea analfabetismului. Și tot de aici și caracteristicile sale: caracterul de masă și tratamentul egal aplicat tuturor elevilor. Tratamentul egal la care sunt supuși elevii poate fi observat încă de la așezarea ordonată în bănci, purtarea uniformelor școlare și până la sistemul de examinare unde toți sunt evaluați conform acelorași standarde.

Concepută în acest fel, școala a reprezentat un puternic instrument de modernizare a societăților occidentale, de pregătire a indivizilor pentru activitatea într-un domeniu economic și pentru viața de cetățean într-un stat modern. Nu în mod întâmplător, în România secolului XIX, se spunea că școala are misiunea de „luminare” sau de „ridicare” a poporului. Masele trebuiau „ridicate” prin educație din ignoranța în care trăiau de mii de ani. Și acest proces, cu efecte profunde pe termen lung, a reușit în cele din urmă. Analfabetismul a fost mai devreme sau mai târziu eradicat (sau redus la cote nesemnificative) în majoritatea societăților dezvoltate. În România acest program începe practic la sfârșitul secolului al XIX-lea, cu reformele lui Spiru Haret, și este finalizat în anii 50, sub regimul comunist, când procesul de alfabetizare este declarat încheiat.

Dar ce se întâmplă cu acest sistem de învățământ după ce își atinge scopurile? Se pare că el intră în criză. Această criză se manifestă deja în Occident din anii 70, când autoritatea profesorilor la ore începe să fie contestată de către elevi și studenți. Fenomenul se accentuează cu trecerea timpului și este ajutat ulterior de apariția și evoluția noilor tehnologii. Tot mai frecvent se vorbește despre slăbiciunile sistemului de învățământ actual și tot mai mulți profesori sau specialiști în educație se plâng de calitatea tinerelor generații de elevi sau studenți⁵⁷. Avem așadar de-a face cu o

57 În SUA, 25% dintre elevii de liceu cred că Roosevelt a fost președinte în timpul războiului din Vietnam iar 66% nu știu când s-a desfășurat acest război. Majoritatea studenților de anul I din Italia înscriși la studii de istorie nu știu ce a fost New-Deal-ul sau Planul Marshal. 1/3 din studenții din SUA nu știu ce înseamnă nazism, iar 40% nu știu când s-a născut Hristos! (Cf. G. Sartori, *Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea*, Editura Humanitas, București, 2008, pp. 144-147). Opinia baronesei Susan Greenfield, neurobiolog și membră a Camerei Lorzilor, este sugestivă pentru diferența dintre tipul clasic de educație și mentalitatea noii generații: „Atunci când noi, cei din secolul XX, citim o carte, cel mai adesea autorul ei te ia de mână și călătorești împreună cu el de la început spre mijloc apoi spre sfârșitul cărții, într-o serie narativă cu trepte interconectate. Apoi, bineînțeles, noi comparăm o narațiune cu alta. Procedând astfel, am început să construim un cadru conceptual care ne permite să evaluăm alte călătorii, care ne vor influența în schimb cadrul nostru individualizat. Cineva ar

involuție din punct de vedere intelectual a tinerei generații sau cu un sistem de învățământ care nu mai corespunde cerințelor și așteptărilor tinerei generații? În timp ce majoritatea profesorilor sau a specialiștilor în educație ar tinde să răspundă afirmativ la prima parte a acestei întrebări, autorul canadian Don Tapscott încearcă să susțină teza contrară, oferindu-ne o perspectivă incitantă asupra educației în lucrarea sa *Crescuți digital*.

Don Tapscott este un manager specializat în strategii de afaceri și a studiat impactul pe care noile tehnologii îl au asupra afacerilor și a organizării sociale. Din punctul său de vedere, o dată cu evoluția noilor tehnologii, a apărut și o nouă generație, numită sugestiv „Generația Net”, ale cărei valori au fost profund influențate de tehnologia digitală. Iată și lista, cu o scurtă descriere, a valorilor la care aderă tinerii care au crescut de mici în lumea internetului și a gadgeturilor:

Libertatea – este una dintre valorile cele mai importante. Tinerii de azi consideră că pot face orice și nimeni nu are dreptul să le spună ce să facă. Pentru ei, orice activitate ar trebui să aibă loc acolo unde vor și când vor ei.

Vigilența – având contact de mici cu lumea virtuală tinerii de azi au o abilitate mai mare de a distinge între fapte și ficțiune. Drept consecință, sunt mai greu de păcălit sau manipulat și de aceea este greu să ne imaginăm că azi ar mai funcționa un scenariu similar celui al lui Orson Welles, conform căruia marțienii au aterizat pe Pământ!

Integritatea și toleranța – contrar stereotipurilor care susțin că tinerilor de azi nu le pasă de nimic, ei sunt în general politicoși, își țin promisiunile și consideră transparența un lucru foarte important. De asemenea sunt mai toleranți cu cei din jur decât erau generațiile părinților lor.

Colaborarea – sunt obișnuiți să colaboreze între ei atunci când au de rezolvat diferite sarcini.

putea susține că asta este fundamentul educației – educația așa cum o știm. (...) Acum imaginați-vă că nu există nici un cadru conceptual solid. Imaginați-vă că vă aflați în fața unei prezentări multimedia în care nu ai posibilitatea, pentru că nu ai avut experiența mai multor călătorii intelectuale, să evaluezi ceea ce îți apare pe ecran. Prima reacție este să acorzi atenție celei mai stridente imagini, conținutul senzorial imediat – putem să-i spunem factorul <<uau>> sau <<nașpa>>. Ai avea o experiență, dar nu ai învăța neapărat ceva. Aici, sunetele și imaginile unei prezentări multimedia rapide elimină timpul de reflecție sau orice fel de conexiuni imaginative sau particulare pe care le-am face în timp ce dăm paginile și rămânem cu privirea în perete pentru a reflecta.” (D. Tapscott, *Crescuți digital. Generația net își schimbă lumea*, Editura Publica, București, 2011, pp. 191-193).

Distracția – nu mai fac o deosebire strictă între timpul pentru muncă și timpul pentru distracție. Locul de muncă (în special al celor angajați în domeniul IT) are numeroase posibilități de distracție: terenuri de fotbal, volei, baseball, cafenele, console de joc etc. Este cunoscut de asemenea faptul că azi mulți angajați se joacă pe calculator sau consultă diverse site-uri de divertisment în timpul orelor de muncă.

Viteza și inovația – fiind crescuți de mici în ritmul alert al tehnologiei tinerii sunt obișnuși în general să facă mai multe lucruri în același timp, să schimbe rapid sarcinile, să nu stea prea mult într-un loc etc. De asemenea sunt incitați de noi sarcini care li se atribuie și se plictisesc repede dacă trebuie să repete același lucru de mai multe ori⁵⁸.

În urma acestei scurte treceri în revistă a deprinderilor și mentalității pe care le posedă majoritatea tinerilor de azi, putem observa cu ușurință că ele sunt în dezacord cu tipul de educație pe care îl oferă școala clasică, acolo unde profesorul are același stil de predare pentru toți elevii, nu ține cont de capacitatea de învățare a fiecăruia dintre ei, elevii au un rol mai degrabă pasiv în desfășurarea orelor și nu sunt încurajați să colaboreze, fiind supuși unui model concurențial, în urma căruia cei mai buni ies întotdeauna în evidență, iar restul sunt relativ neglijați. Având în vedere aceste lucruri autorul pledează cu convingere pentru un nou tip de educație în care elevul nu învață prin acumularea de cunoștințe, ci este pus să facă anumite lucruri, învățând din erorile pe care le face în timpul exercițiului. Profesorul nu mai este o autoritate, ci este un îndrumător care-i poate ghida pe elevi în întrebările pe care și le pun. Școala nu mai este un loc în care se predă, ci este un loc în care se învață. Modelul de învățare nu mai este unul concurențial, ci unul participativ. Tinerii trebuie învățați cum să caute o anumită informație, să o analizeze, să o sintetizeze și să o interpreteze critic.

Un astfel de sistem de educație renunță așadar la predarea unui tip de cunoștințe standard pe care profesorul le livrează tuturor, și se axează mai mult pe dezvoltarea aptitudinilor pe care le posedă fiecare elev. Școala nu le mai dezvoltă un orizont unitar, care să constituie cultura lor generală, ci îl pregătește pe fiecare elev, conform aptitudinilor sale, să facă față schimbărilor ce vor interveni ulterior în viață. Se pleacă de la nevoia individuală a fiecăruia, și nu de la un corpus general de cunoștințe pe care trebuie să îl asimileze fiecare. D. Tapscott susține cu tărie că acesta va fi modelul educațional al viitorului, spre deosebire de cel actual, care este deja depășit: „Dacă fabrica a reprezentat modelul de organizare pe care l-au

58 Pentru descrierea acestor valori și atitudini, vezi D. Tapscott, *op. cit.*, cap. 3, „Cele opt valori ale generației net. Caracteristicile unei generații”, pp. 131-169.

urmat școlile secolului XX, atelierul meseriașilor și studioul artiștilor trebuie să devină modelul educațional al secolului XXI.”⁵⁹

Dacă avem în vedere aceste considerații și ne raportăm la realitatea existentă în sistemele de educație contemporane, putem observa că sistemul de educație finlandez, considerat de mulți ca fiind unul dintre cele mai performante din lume, se apropie cel mai mult de un astfel de model. Paradigma concurențială este drastic diminuată, în primii 6 ani de școală elevii nefiind sub nici o formă evaluați, iar ulterior evaluările având loc semestrial, elevii nefiind supravegheați în timpul examenelor. Școala este finanțată în totalitate de stat, asigurându-se în absolut toate școlile aceleași condiții de studiu. Astfel dispare diferența dintre școlile de „elită” și școlile „slabe” și implicit concurența între elevi pentru a ajunge să studieze în școlile bune. Majoritatea cursurilor se desfășoară în laboratoare, iar grupele de studiu nu sunt mai mari de 16 persoane. Se distribuie diverse sarcini pe grupe de lucru, pe care elevii sunt stimulați să rezolve prin colaborare. Astfel elevii sunt puși să se ajute reciproc, iar în urma acestei colaborări dispar și diferențele majore între elevi. Diferența dintre cei mai buni și cei mai slabi elevi la învățatură este insesizabilă în Finlanda, fiind cea mai mică din lume. Și rezultatele elevilor la examene sunt semnificative: rata promovabilității la terminarea studiilor liceale este de 93%, iar 43% din elevii care termină liceul se îndreaptă spre școli vocaționale. 66% din tineri urmează o facultate, procentul fiind cel mai ridicat din Europa.

Întregul sistem educațional este descentralizat, iar cheia sa de boltă este profesorul. Acesta are dreptul să aleagă, urmând *curricula* națională, felul în care își predă materia. Nu există un sistem de control ierarhizat de tipul Inspectoratelor Școlare. Pentru că întreaga responsabilitate a educației este pe umerii profesorilor, atractivitatea acestei meserii trebuie să fie una ridicată, concomitent cu rigoarea exigențelor care trebuie depășite. În Finlanda nu poți deveni profesor dacă nu ai au masterul luat și aproximativ 1/10 din cei care aspiră la această profesie reușesc să și ajungă la catedră. Salariul unui profesor începător este de aproape de 30.000 de dolari pe an, iar statutul profesorilor este asemănător cu cel al medicilor sau avocaților, fiind foarte respectați de societate.

Așadar Finlanda are un sistem de educație care a depășit în bună măsură modelul educației de masă implementat începând cu sfârșitul secolului XIX. Reformele în educația finlandeză au început în anii 70, și au fost inițiate în urma unui proiect de perspectivă asupra căruia toate partidele

59 *Ibidem*, p. 241.

politice au căzut de acord⁶⁰. Un astfel de pact este necesar, deoarece educația este un sistem care produce efecte profunde, însă pe termen lung. În România modelul de educație valabil până în 1989 era cel de masă cu un puternic accent pe educația tehnică. După căderea regimului comunist, deși educația tehnică a pierdut din prestigiu, paradigma a rămas în linii majore aceeași. Lipsei de viziune i s-a adăugat inițiativa privată, care a determinat cât mai mulți profesori să fie autori de manuale, culegeri școlare etc. Acestea au ajuns uneori să fie recomandate elevilor din rațiuni comerciale și nu din necesități educaționale. Fiecare ministru al educației a venit cu mici schimbări ale modului de derulare a examenelor, fapt care a bulversat și mai mult continuitatea de care un astfel de sistem are nevoie. Pentru a obține rezultate bune la examenul de Bacalaureat, s-a ajuns la o metodă de fraudare aproape generalizată, fapt care a fost evidențiat în urma introducerii camerelor de supraveghere video la examenele de BAC. Deocamdată, sistemul de învățământ românesc este slab finanțat și este victima unei lipse acute de viziune. Introducerea instrumentelor moderne de lucru (manuale digitale) nu va rezolva sub nici o formă problemele sistemului educațional autohton. Pentru aceasta este nevoie de o viziune pe termen lung (în concordanță cu lumea contemporană), de un pact al partidelor politice și, nu în ultimul rând, de resursele financiare necesare.

Bibliografie

Cărți:

Keul, Hans-Klaus & Flonta, Mircea, *Filosofia practică a lui Kant*, Editura Polirom, Iași, 2000.

Murgescu, Mirela-Lumița, *Între „bunul român” și „bunul creștin”. Rolul școlii primare în construirea identității naționale românești (1831-1878)*, Editura A 92, Iași, 1999.

60 Informațiile despre modelul de educație finlandez au fost obținute din următoarele surse: Ioana Nicolescu, „Secretul succesului în educația finlandeză. Cât de potrivit este modelul pentru învățământul românesc”, pe adevărul.ro (http://adevarul.ro/educatie/studii-in-strainatate/secretul-succesului-in-educatia-finlandeza-1_52760a20c7b855ff56af43b6/index.html); „Învățământul finlandez”, în *Tribuna învățământului* (<http://www.tribunainvatamantului.ro/invatamantul-finlandez/>); Andreea Pandelea, „Fără teme și fără examene până la 16 ani în țara cu cel mai performant sistem de învățământ”, capital.ro (<http://www.capital.ro/fara-teme-si-fara-examene-pana-la-16-ani-in-tara-cu-cel-mai-performant-sistem-de-invata.html>), accesate la 10.04.2015;

Sartori, Giovanni, *Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea*, Editura Humanitas, București, 2008.

Tapscott, Don, *Crescuți digital. Generația net îți schimbă lumea*, Editura Publica, București, 2011.

Informații în format electronic:

<http://www.hotnews.ro/stiri-magazin-18652141-elevii-finlandezi-nu-vor-mai-invata-scrie-mana-lectiile-fiind-inlocuite-cele-tastare-calculator.htm>

http://adevarul.ro/educatie/studii-in-strainatate/secretul-succesului-in-educatia-finlandeza-1_52760a20c7b855ff56af43b6/index.html

<http://www.tribunainvatamantului.ro/invatamantul-finlandez/>

<http://www.capital.ro/fara-teme-si-fara-examene-pana-la-16-ani-in-tara-cu-cel-mai-performant-sistem-de-invata.html>